

Historia mikologii poznańskiej – prof. dr hab. med. Jan Alkiewicz

Professor Jan Alkiewicz MD, history of the mycology of Poznań

RYSZARD ŻABA

Katedra i Klinika Dermatologii AM w Poznaniu, kierownik Katedry i Kliniki prof. dr hab. med. Wojciech Silny

---

Fot. 1. Prof. dr hab. med. Jan Alkiewicz

W historii mikologii i onychologii polskiej postacią i dziełem profesora Jana Alkiewicza pozostaną jako wzór i drogowskaz dla następnych pokoleń dermatologów. Warto przypomnieć sylwetkę tego znakomitego lekarza, uczonego, patrioty, Wielkopolanina.

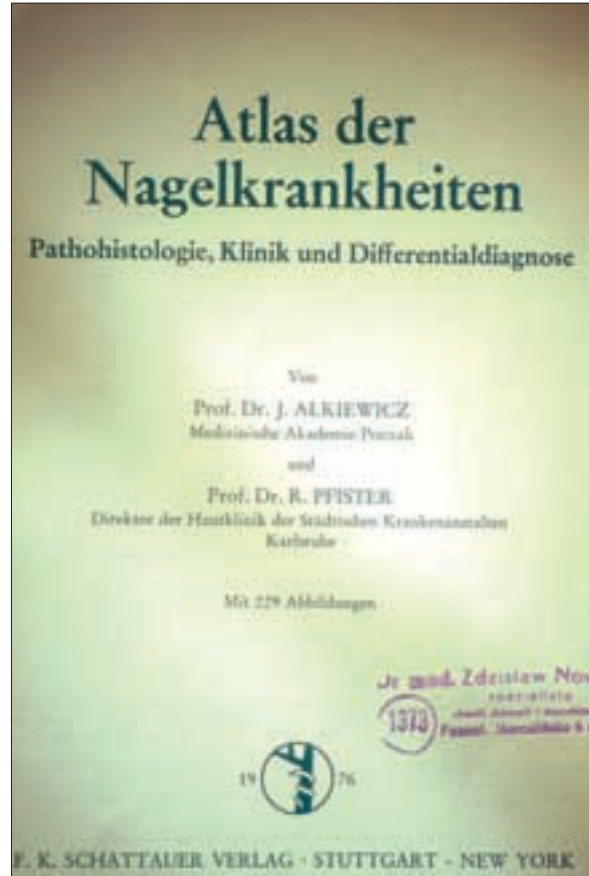
Jan Alkiewicz urodził się 26.03.1896 r. w Osiecznej niedaleko Leszna, jako syn lekarza Stanisława Alkiewicza i jego żony, Urszuli z Chrzanowskich. Szkołę powszechną ukończył w Osiecznej, a gimnazjum w Lesznie. Gimnazjum i rodzina dały młodemu Janowi Alkiewiczowi solidną znajomość greki i łaciny oraz zamiłowanie do czystości języka polskiego. W gimnazjum dał się poznać jako patriota działający aktywnie w konspiracyjnym ruchu młodzieży polskiej, Towarzystwie im. Tomasza Zana. Był nawet przewodniczącym tej organizacji. Po latach Jan Alkiewicz przy pomocy innych członków Stowarzyszenia napisał historię tego ruchu przeciwstawiającego się germanizacji. Jako student medycyny wstąpił w szeregi powstańców wielkopolskich i pracował w Powstańczym Szpitalu Wojskowym we Wrześni.

Jan Alkiewicz medycynę studiował na uniwersytetach we Wrocławiu, Monachium i Poznaniu. W styczniu 1923 r. otrzymał na Uniwersytecie Poznańskim dyplom doktora wszech nauk lekarskich. Karierę dermatologiczną rozpoczął od objęcia 1.03.1923 r. asystentury w Klinice Dermatologicznej Uniwersytetu Poznańskiego u prof. Adama Karwowskiego, ówczesnego kierownika Kliniki. Klinika ta mieściła się w pomieszczeniach Szpitala Miejskiego im. J. Strusia. W 1925 roku udał się na półroczny staż do Szpitala św. Ludwika w Paryżu. W klinice prof. Jeanselme'a i pracowni mikologicznej słynnego profesora Raymonda Sabourauda zapoznał się z nowoczesną, jak na owe czasy dermatologią i mikologią. Wielki wpływ na dr. Jana Alkiewicza wywarła osobowość i styl pracy obu uczonych.

Dr Jan Alkiewicz w latach 1928–1933 odbył szereg szkoleń u znanych dermatologów, m.in. u prof. Józefa Jadassohna (Wrocław), prof. Oskara Gansa (Frankfurt nad Menem) i prof. Waltera Friboesa (Berlin). W latach 1923–1933 pracował jako asystent w Zakładzie Anatomii Patologicznej Uniwersytetu Poznańskiego. Kierownikiem Zakładu był w tym czasie prof. Ludwik Skubiszewski. W latach 1934–1939 objął kierownictwo Pracowni Histopatologii Kliniki Dermatologicznej. W 1933 r. został po przeprowadzonym postępowaniu konkursowym ordynatorem Oddziału Dermatologicznego Szpitala im. Józefa Strusia w Poznaniu. Funkcję ordynatora tego oddziału sprawował z przerwą wojenną aż do czasu przejścia na emeryturę w 1967 r.

Fot. 2. Odbitka z pracy prof. Jana Alkiewicza w prestiżowym *Handbuch der Haut- und Geschlechtskrankheiten*, redagowanego przez J. Jadassohna

Fot. 3. Jedno z głównych dzieł prof. Jana Alkiewicza – *Atlas der Nagelkrankheiten*

Dr Jan Alkiewicz od początku drogi naukowej poświęcił się zagadnieniom chorób paznokci oraz mikologii. Zagadnienia te w tamtych latach były mało poznane i niedoceniane. Kluczem do poznania patologii narządu paznokciowego miało okazać się opracowanie przez dr. Jana Alkiewicza nowej metody rozmiękczenia twardego do krojenia materiału i barwienia w badaniach mikroskopowych. Poświęcił temu ponad rok eksperymentów, zakończonych sukcesem.

Pierwsze prace dr. Jana Alkiewicza dotyczyły budowy komórkowej paznokci. Kolejne opracowania obejmowały zagadnienia kliniczne w powiązaniu z badaniami anatomo-patologicznymi. Na podstawie jednej z takich prac pt. *Bielactwo paznokci* dr Jan Alkiewicz uzyskał w 1937 r. tytuł docenta Uniwersytetu Poznańskiego.

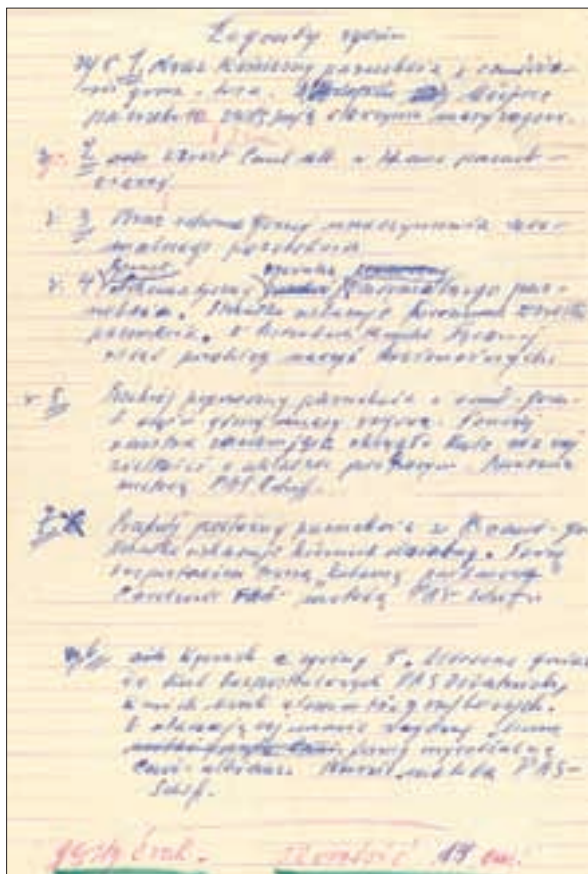
Wysiedlony z rodziną przez okupanta, przeniósł się do Warszawy, gdzie w latach 1940–1944 pracował jako asystent w Państwowym Zakładzie Higieny, prowadzonym przez prof. Feliksa Przesmyckiego. Zorganizował tam pracownię i poradnię mikologiczną. Uczestniczył w szkoleniu studentów medycyny Tajnego Uniwersytetu Warszawskiego.

Po wyzwoleniu Poznania doc. Jan Alkiewicz wrócił na stanowisko ordynatora Oddziału Dermatologicznego Szpitala Miejskiego. Zorganizował na nowo oddział dermatologii

i pracownię mikologiczną po zniszczeniach wojennych. Aktywnie pracował naukowo. Wyrazem tego jest m.in. opisanie w 1950 r. trachyonychii – choroby dwudziestu paznokci. Jednostka ta weszła na trwałe do piśmiennictwa dermatologicznego. Wygłaszał jako zaproszony gość wykłady w renomowanych ośrodkach akademickich, m.in. w Stuttgarcie (1957), Wiedniu (1960), Belgradzie, Zagrzebiu i Sarajewie (1961). Jugosłowiańskie Towarzystwo Dermatologiczne przyznało mu tytuł członka honorowego.

W latach 1947–1950 kierował pracownią mikologiczną, będącą filią Państwowego Zakładu Higieny w Poznaniu. Od 1956 r. pracował jako adiunkt Zakładu Mikrobiologii Lekarskiej AM w Poznaniu i w 1959 roku przekształcił Pracownię Mikologiczną w pierwszy w Polsce samodzielny Zakład Mikologii Lekarskiej. W tym samym roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym. Warto wspomnieć, że w 1958 r. został konsultantem krajowym do spraw zwalczania grzybic.

Osiągnięcia na polu mikologicznym prof. Jana Alkiewicza są na trwałe wpisane w tę dziedzinę wiedzy. Wystarczy przypomnieć opisanie w grzybicy paznokci tzw. siatki poprzecznej. Siatkę gałązkowatą opisał jego uczeń, prof. Witold Sowiński. W Zakładzie Mikologii Lekarskiej powstały 3 prace magisterskie, 3 doktoraty i 2 habilitacje. Troska o rozwój

Fot. 4. Odręczne notatki prof. Jana Alkiewicza do jednej z prac

Fot. 5. Uroczystość 50-lecia (7.02.1973) pracy zawodowej prof. Jana Alkiewicza w Szpitalu Miejskim im. J. Strusia w Poznaniu. Z lewej strony dostożny Jubilat, z prawej przemawia dr med. Zdzisław Nowak – ordynator Oddziału Dermatologii w tym szpitalu, następca profesora

tej placówki była dla prof. Jana Alkiewicza jednym z ważniejszych priorytetów. Niestety, po śmierci profesora Zakład Mikologii Lekarskiej rozwiązano. Został ponownie reaktywowany w 1998 r., dzięki staraniom prof. Jerzego Bowszycy i prof. Zygmunta Adamskiego.

Prof. Jan Alkiewicz pozostawił 103 prace naukowe, z czego 23 dotyczyły onychologii. Na uwagę zasługują 4 monografie: *Grzybice skóry* (1955), *Bibliografia dermatologii i wenerologii* (1957), *Mikologia lekarska* (1966) i *Atlas chorób paznokci* (1976). Ta ostatnia pozycja, wydana w Niemczech wspólnie z profesorem R. Pfisterem, zasługuje na szczególne uznanie, bowiem w tym czasie była dziełem unikatowym. Książka ta, oparta w przeważającej części na dokumentacji fotograficznej wysokiej jakości (autorstwa prof. Jana Alkiewicza), była zwieńczeniem jego dorobku na polu onychologii. Podobne znaczenie ma opublikowanie prac profesora jako jedynego Polaka w redagowanym przez Jadassohna *Handbuch der Haut- und Geschlechtskrankheiten* (Berlin, 1964).

Prof. Jan Alkiewicz znalazł jeszcze czas na prace z zakresu historii dermatologii polskiej. Do największych i najbardziej znaczących pozycji z tej dziedziny należą *Materiały do polskiej bibliografii dermatologii i wenerologii i ich pogranicza od XVI wieku do roku 1951*, wydane przez Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk (1957). Dzieło to, liczące 315 stron, wymagało wielu lat mozolnej pracy, zebranie bowiem aż 7 tys. pozycji, rozrzuconych w piśmiennictwie polskim i zagranicznym nie było łatwe. Jest ono wciąż aktualnym źródłem wiedzy dla wszystkich badaczy zajmujących się historią dermatologii.

Wyrazem wysokiej pozycji naukowej prof. Alkiewicza było m.in. zaproszenie do kolegów redakcyjnych takich czasopism, jak *Przegląd Dermatologiczny*, *Mycopathologia et Mycologia applicata* czy *Mykosen*. W czasopismach tych zamieszczono zdjęcia profesora jako jednego z najwybitniejszych współczesnych mikologów. O jego prace naukowe zabiegały redakcje wielu czasopism europejskich.

Prof. Alkiewicz był przewodniczącym Sekcji Mikologicznej Polskiego Towarzystwa Dermatologicznego. Był również od 1962 r. członkiem Zarządu Głównego PTD i aktywnie z nim współpracował. Wyrazem aktywności na polu organizacyjnym było zorganizowanie kilku sympozjów i kongresów mikologicznych. Warto przypomnieć I Międzynarodowe Sympozjum Mikologii Lekarskiej w 1963 r. czy Naukową Konferencję Mikologiczną w 1966 r., które odbyły się w Warszawie. W roku 1967 prof. Alkiewicz zorganizował w Poznaniu – wspólnie z prof. Witoldem Sowińskim – II Międzynarodowe Sympozjum Mikologii Lekarskiej. Wzięło w nim udział ponad 150 specjalistów krajowych i zagranicznych, z 15 krajów europejskich oraz ze Stanów Zjednoczonych. Zjazd ten okazał się dużym sukcesem organizacyjnym i wyróżnił się wysokim poziomem naukowym. W czasie tego sympozjum prof. Alkiewicz, obchodzący właśnie 70. urodziny, mianowany został honorowym członkiem Polskiego Towarzystwa Dermatologicznego. Prof. Jan Alkiewicz był

wybierany na przewodniczącego i członka Zarządu Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Dermatologicznego. Na zebraniach PTD oraz posiedzeniach Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Mikrobiologów, którego był również aktywnym członkiem, referował wiele ciekawych zgadnień, oraz zabierał głos w dyskusjach, imponując szeroką wiedzą, szczególnie błyskotliwą w sprawach bibliograficznych. Był również aktywnym członkiem Wydziału Lekarskiego Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Prof. Alkiewicz przeszedł na emeryturę w roku 1967, ale nie zaprzestał pracy. W dalszym ciągu codziennie przekraczał progi Szpitala im. Józefa Strusia i wspólnie z dr. med. Zdzisławem Nowakiem – następcą na stanowisku ordynatora Oddziału Dermatologicznego pracował naukowo. Brał udział w kształceniu młodej kadry lekarzy – dermatologów i służył pacjentom długoletnim doświadczeniem jako konsultant. Do tej pory chorzy i pracownicy wspominają prof. Jana Alkiewicza jako osobę niezwykle i bardzo życzliwą dla wszystkich. Na Oddziale Dermatologicznym Szpitala im. Józefa Strusia w Poznaniu działa nadal pracownia mikologiczna, nazwana imieniem prof. Jana Alkiewicza. Pamięci profesora poświęcono również tablicę.

Zasługi prof. Jana Alkiewicza znane były nie tylko środowisku akademickiemu, ale również i władzom państwowym, które wysoko oceniły jego wkład w rozwój nauki polskiej. W roku 1960 profesor otrzymał Złoty Krzyż Zasługi, a w roku 1966 – Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski. Prof. Alkiewicz był również odznaczony Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym. W roku 1972 spotkał prof. Alkiewicza jeszcze jeden wyjątkowy zaszczyt na arenie międzynarodowej. Otrzymał mianowicie Złoty Medal Paryskiego Stowarzyszenia *Arts-Sciences-Lettres*, przyznawany za wyjątkowe osiągnięcia w nauce i literaturze. Jest to niezwykle cenny medal i niewielu Polaków otrzymało go, m.in. małżeństwo Curie i Jan Parandowski. Prof. Jan Alkiewicz był człowiekiem niezwykle skromnym i uważał, że przyznanie mu tego odznaczenia jest równocześnie wielkim wyróżnieniem dla nauki polskiej.

Prof. dr hab. Jan Alkiewicz zmarł 25 marca 1979 r. i został pochowany na największej poznańskiej nekropolii, na cmentarzu junikowskim. Spoczywają tam m.in. prof. Adam Straszyński, prof. Julian Rosner, doc. Adam Burda. W pożegnaniu profesora wzięła udział, oprócz rodziny, rzesza mieszkańców Poznania, często byłych pacjentów, uczniowie, współpracownicy i przyjaciele. Nie zabrakło również przedstawicieli Rady Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu i towarzystw naukowych. Oddano hołd wielkiemu Polakowi, patriocie, światowej sławy uczonemu i prawdziwemu lekarzowi z powołania.

Piśmiennictwo

1. Sowiński W: Prof. dr med. Jan Alkiewicz. *Przeg Derm*, 1967, LIV, 149, 149-51.
2. Sowiński W, Nowak Z: In memoriam prof. dr med. Jan Alkiewicz. *Przeg Derm*, 1980, LXVII, 3, 281-4.
3. Sowiński W: In memoriam prof. dr J. Alkiewicz, *Mykosen*, 1979, 22 (7), 221-2.

Fot. 6. Wspomnienie pośmiertne opublikowane w *Hautarzt*, poświęcone pamięci prof. Jana Alkiewicza, napisane przez ucznia profesora – prof. dr hab. Witolda Sowińskiego

4. Kronika Miasta Poznania, 3, 1973.
5. Sowiński W: In memoriam Jan Alkiewicz 1896-1979. *Der Hautarzt*, 1980, 31, 287.
5. Żaba R, Szepietowski J: Prof. Jan Alkiewicz – pionier onychologii i mikologii polskiej. *Materiały XXVII Zjazdu Polskiego Towarzystwa Dermatologicznego, Wrocław 21-24.06.2001*, 4.
6. Żaba R: 20. rocznica śmierci Profesora dr hab. med. Jana Alkiewicza. *Mikologia Lekarska*, 1999, 3 (6), 184-6.